

EL MESTRATGE DE JOSEP FORNAS, L'ARXIVER DEL CATALANISME

Francesc Marco Palau

Historiador

Doctorand en Història Comparada, Política i Social a la UAB

Resum: Josep Fornas ha dedicat la seva vida a la política i al servei del país com a parlamentari i com a intel·lectual. Darrerament, des de la seva casa davant del mar de Vilassar, ha compilat una ingent documentació amb relació al restabliment del Parlament català i de la Generalitat de Catalunya i és especialista en l'etapa del govern del president Tarradellas. Francesc Marco Palau s'hi ha entrevistat i amb aquest text ofereix una aproximació biogràfica d'aquest il·lustre vilassarenc.

Paraules clau: Josep Fornas, Josep Tarradellas, Parlament de Catalunya, Esquerra Republicana, polític, escriptor, biografia, Vilassar de Mar.

Josep Fornas, sense accent a la a, com ell mateix recorda quan algú l'accentua.¹ Fornas (Barcelona, 1924) és una d'aquelles personalitats metòdiques gràcies a les quals els historiadors poden recompondre la història del catalanisme del segle xx. Ho té tot arxivat: retalls de diaris, documents, referències de persones i organitzacions, etc. "Ho estic tornant a repassar tot, perquè cada document estigui al seu lloc" emfasitza. I ho fa lletra a lletra, carpeta a carpeta.

El vaig visitar ara fa uns mesos a casa seva, a Vilassar de Mar. Vilassar, una d'aquelles tradicionals poblacions marítimes del Maresme marcades pel pas ferroviari, té a tocar de mar una biblioteca-arxiu que pocs coneixen i que és una autèntica enciclopèdia de polítics i d'activistes, de resistència, de represa i de compromís. Aquestes han estat, també, les facetes de Josep Fornas, el seu arxiver.

Actituds i accions que van fer-lo mereixedor de la Creu de Sant Jordi, atorgada

1 Aquest text és una versió ampliada de l'article del mateix autor que es publicà a *Nova Conca*, el setmanari de referència de la Conca de Barberà. Vegeu MARCO PALAU, Francesc. "Josep Fornas, l'arxiver del catalanisme". *Nova Conca*, 21 de febrer de 2014, p. 22.

per la Generalitat de Catalunya en l'edició del 2010. *A posteriori*, el 19 de setembre, una munió d'amics i convilatans van celebrar la distinció en un acte d'homenatge a Vilassar mateix. Entre les intervencions destacaren la de Damià del Clot, del Grup Municipal d'Esquerra; la de l'alcalde de Vilassar Joaquim Ferrer, de Convergència Democràtica; la del seu amic personal Albert Manent, que l'any següent obtindria el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes; la de Lluïsa Fornas que en descrigué les vivències més familiars i la de Joan Puigcercós, que llavors presidia la formació republicana. El de Ripoll feia evident que "Si avui podem estar a tocar de la nostra anhelada independència nacional és perquè les generacions de catalanes i catalans que ens han precedit ens han aplanat, i molt, el camí".² I en aquest sentit, i referint-se al vilassarenc d'adopció, afirmava que "Fornas és un d'aquests catalans que, compromesos amb la cultura i el país, ens han donat exemple durant una extensa i fecunda trajectòria vital (...) per això cal retre-li un merescut i sentit homenatge".³

Vaig arribar-hi amb tren, per la línia de la costa. Venint de Barcelona, contemplava el pas de les poblacions des de les finestres del vagó. Tot entrant al Maresme em venien en ment imatges del darrer terç del segle XIX i de principis del XX, i és que m'endinsava en una comarca on els indians hi havien deixat empremta, com mostren encara avui els contrastos arquitectònics de cases singulars. Havaneres momentànies n'eren la banda sonora, amb rom cremat, barques, xarxes i palmeres. Em semblava veure-hi indians de mirada llunyana i mariners d'històries inversemblants i aromes de productes vinguts de l'altra banda de l'Atlàntic. Amb l'ajuda d'un petit croquis que m'havia fet en un full de paper vaig arribar de seguida a la casa. Allà, —on, com recorda Alexis Serrano del Centre d'Estudis Vilassarencs, la mare de Cambó també hi havia viscut— Fornas s'hi havia instal·lat feia uns anys, després de dècades amb el ritme frenètic de la capital catalana.

A la gran ciutat, a Barcelona, s'havia dedicat des de sempre a l'assessoria que va fundar el 1942 juntament amb el seu pare. Aquells eren temps de postguerra i ells, des de la seva seu a tocar de l'Estació de França, passaren els embats del franquisme des del món de la gestió i de l'empresa. Fornas, tanmateix, té vocació política i s'interessa aviat per la història, és un "home valent i arriscat", com el defineix la mataronina Neus Pinart, apassionada de la memòria històrica. La lectura serà la seva gran aliada i els contactes amb la resistència no tardaran a arribar. De l'Ateneu Barcelonès, en contacte amb Estat Català, membre dels

2 PUIGCERCÓS, Joan. "Una trajectòria extensa i fecunda", a: Homenatge a Josep Fornas. Compromís amb la cultura i el país. Vilassar de Mar: Fundació Irla, setembre 2010, p. 3.

3 *Ibidem*.

democratacristians que seguien les petjades de Carrasco i Formiguera, ell és militant del catalanisme en el seu conjunt.

Melòman, bibliòfil, la seva passió pels llibres i el cartellisme el converteixen en un habitual que passeja per les llibreries de vell a la recerca de peces concretes. D'aquí en sorgirà una gran quantitat de volums, publicacions periòdiques i fulletons que el 1985 Fornas donarà al Parlament de Catalunya.⁴ Entre aquesta donació destaca una àmplia col·lecció de cartells de la Segona República i de la Guerra Civil que anà recopilant amb els anys.⁵

Casat amb Clara Prat, Fornas és un actiu promotor de la represa cultural. Amb la col·laboració de Rafael Tasis, funda el 1963 l'editorial Pòrtic.⁶ L'editorial serà també una eina de país, de recuperar el passat per guanyar el futur. Anna Ballbona, periodista i escriptora, expressava recentment que “quan consultes l'obra memorialística d'aquest període sempre hi ha un nom que es repeteix. És el de Josep Fornas, el fundador de Pòrtic, un visionari que als anys setanta es va fer un fart de rescatar veus que esbardellaven el silenci: Grau i Viader, Xammar, Bladé i Desumvila, Miquel Joseph...”⁷

A Vilassar de Mar, l'històric del catalanisme em va rebre entre llibres i obres d'art, amb el puro encès. Era la primera hora de la tarda d'un dia assolellat de desembre, del dimarts 10 del darrer mes de 2013. Vam prendre un cafè i vam iniciar la conversa. Quan semblava que el cigar s'apagava, ell, afable, tornava a encendre'l amb una flama imponent que sortia d'un instrument pretèrit. (Seria un havà, ja que ens referíem al comerç americà d'altres temps?).

Parlarem de tot, i especialment de política, com no podia ser d'una altra manera. Des d'anècdotes de menut, quan amb el seu pare va conèixer el president Companys, fins a l'actualitat més immediata i les perspectives de futur. Del procés sobiranista i de la transició nacional en tenia una visió clarivident: “No ens deixaran fer cap consulta, s'haurà d'acabar fent una Declaració Unilateral, però per a això, cal un lideratge fort”, remarcava el que havia estat diputat republicà durant la primera legislatura del Parlament català restablert (1980-1984).

4 Donació Fornas. Catàleg general de la col·lecció documental. Barcelona: Publicacions del Parlament de Catalunya, 1995.

5 Cartells de la col·lecció Fornas. Producció gràfica de la Segona República i de la Guerra Civil. Barcelona: Parlament de Catalunya, 2006.

6 SOPENA, Mireia. Editar la memòria: l'etapa resistent de pòrtic (1963-1976). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006.

7 BALLBONA PUIG, Anna. “Fornas i companyia”. El Punt Avui, 14 de febrer de 2014, p. 19.

Després dels comicis autonòmics de 1980, aquella va ser una de les legislatures més transcendents. Calia construir-ho tot de nou, establir les bases sòlides sobre les que el país pogués avançar i formular un projecte clar cap a on havia de dirigir-se tot l'engranatge institucional. Amb Jordi Pujol com a president i el suport dels republicans, es consolidà el sistema democràtic, s'asseguraren els serveis públics, es promulgà la Llei de normalització lingüística, es creà TV3 i Catalunya Ràdio i es començà a implementar la immersió a les escoles, entre d'altres.

En aquells primers vuitanta en els que s'instal·là a Vilassar de Mar, Fornas coincidí amb nombrosos "avis de la República" i altres notables de llarga trajectòria en el partit que ara encapçala Oriol Junqueras. Liderat per Heribert Barrera i presidit per Josep Maria Poblet, de la pictòrica Montblanc, al partit s'hi trobava també Víctor Torres —el germà del poeta Màrius— a Ponent; i els Rahola, els Casanovas i els Pi Sunyer a les comarques de Girona. Fornas formà part de la direcció fins el 1986. El partit de Macià i Companys ha canviat molt des d'aleshores, així ho reconeixen tots els que n'han estat fils conductors. Fornas n'ha seguit l'evolució, com demostra el seu arxiu alfabètic, que va servir de font a l'historiador Joan B. Culla en l'elaboració de la seva història d'ERC, de publicació recent.⁸

"Quin nom vols què busquem?" em pregunta coneixedor com és de tenir al seu arxiu material valuós per al jove historiador, anècdotes per explicar o vivències compartides amb el nom formulat. I així va ser, jo buscava referències al voltant d'un senador gironí de la que en preparava la biografia —ara ja enllestida— i al seu arxiu en trobarem documentació i la comentarem. Fornas és la veu de l'experiència, d'aquell que ha estat molts anys al peu del canó. De fet, el seu pas pel Parc de la Ciutadella, seu de la sobirania, és només una de tantes etapes que ha viscut, i que ben aviat haurien de plasmar-se en unes memòries escrites. De material per omplir-les no li'n faltarà, com ho posen de manifest els seus dietaris, i des d'aquestes línies m'afegeixo a les peticions perquè les enllesteixi i aporti així, de primera mà, un nou testimoni al nostre segle xx.

A més de les pàgines que seria interessant centrar en la seva faceta com a editor, un parell de capítols, com a mínim, caldrà dedicar-los als foscos anys del franquisme, quan ell i uns pocs intentaven entrellaçar contactes i facilitar

⁸ Ens referim a CULLA i CLARÀ, Joan B. Esquerra Republicana de Catalunya 1931-2012. Una història política. Barcelona: La Campana, 2013.

El mestratge de Josep Fornas, l'arxiver del catalanisme

un canvi posterior. Mentrestant, tanmateix, creien necessari mantenir el relat de la legitimitat catalana dels anys republicans a través de la Generalitat. Col·laborador indispensable de Josep Tarradellas, Fornas va connectar l'exili amb l'interior quan les circumstàncies ho requerien. Amb el retorn de Tarradellas, va formar part de l'organisme consultiu de presidència. Ell és, sens dubte, un dels que millor ens pot parlar de Saint-Martin-le-Beau. És el mestratge de Josep Fornas, l'arxiver del catalanisme.

Josep Fornas a casa seva a Vilassar de Mar fotografiat durant l'entrevista.